

Szűcs Katalin

Az iskola és a könyvtár szerepe a szlovákiai magyarok identitásmegőrzésében

Bevezetés

Az egészségügy mellett az oktatás a népgazdaság egyik legnagyobb és több oknál fogva is legfontosabb üzemága (vö. Cholnoky 1996). Csak jól működő oktatással lehet gazdaságilag is erős egy ország. És szintúgy, csak jól működő nemzetiségi iskolákkal maradhat meg egy nemzeti kisebbség. Iskoláinak (lassú, nem feltétlenül látványos, de) szisztematikus tönkretétele magának a kisebbségnek is lassú, de biztos megsemmisüléséhez vezethet. A többségi nemzetnek a nemzetiségi iskolák ellen irányuló lépései azért is igényelnek fokozott figyelmet, mert a hatás nem kézenfekvő, az csak jóval később, adott esetben csak évtizedek múlva jelentkezik. Egy szlovák óvodába vagy iskolába beíratott magyar gyerek nem feltétlenül válik rögtön szlovákká. Magyar szülei a népszámlálás alkalmával magyar nemzetiségűnek írják be. Iskolái után azonban, főként, ha szlovák környezetbe kerül, a következő népszámlálások egyikén már nagy valószínűséggel szlováknak fogja vallani magát. 1921 és 2001 között a szlovákiai magyarok lélekszáma (asszimiláció, elűzés, áttelepítés, elvándorlás stb. miatt) nyolctizedére zsugorodott, míg a szlovákok száma majdnem 2,4-szeresre nőtt. (Szűcs 2012: 69)

A személyiségfejlődés során az identitás a középiskolás kor vége felé alakul ki – ezért meghatározó a középiskola szerepe –, de formálódása egy életen át tartó folyamat, a nemzeti identitás pedig az információs korszakban¹ gyökeresen meg is változhat.

Minden nemzet identitásának megtartásában kultúrájának, történelmének és irodalmának írásos dokumentumai – általában véve kulturális javai – megőrzése és a közösség részére elérhetővé tétele elsőrendű feladat, hiszen a múlt és a jelen megismerése, a jövő nemzedék számára történő átörökítés pótolhatatlan. Ezt a feladatot a közgyűjtemények: könyvtárak, levéltárak, múzeumok végzik. A tanulás, az oktatás, a művelődés, az emberi erőforrások megújulása a felsorolt intézmények nélkül ma már elképzelhetetlen lenne (Doncsev 2013: 4). Ezen intézmények gyűjteményeik révén a tudás és a minőségi informá-

ció gyors közvetítésére és a kulcskompetenciák fejlesztésére alkalmas szintériként léptek be a hagyományos iskolai tevékenységi formák kiegészítésére. A könyvtárak szerepe mással nem pótolható, az információkat hordozó dokumentumok gyűjtése, őrzése, feltárása, szolgáltatása és egyben a közösségépítő szerepe is kiemelendő.

Fontos területe a könyvtárnak a gyermekrészelég. Hiszen a cél az, hogy azokat a gyerekeket, diákokat, akik belépnek a könyvtárba, olvasókká neveljék, ne csak passzív könyvtárhasználók legyenek. Élényszerűen olvassanak nap mint nap, és ennek a könyvtár is része legyen.

A vizuális kultúra napjainkban rengeteg újdonságot hoz, de értő olvasás² nélkül nem szerzhető meg a korszerű műveltség. Viták folynak a műveltségről, nagyon fontos kérdés az, hogy a gyerekek megtanulnak-e olvasni, megértik-e, amit olvasnak, mert máskülönben nem tudnak korszerű ismeretekre szert tenni – hangsúlyozza Fodor Péter, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója. Kitartó munkával és újszerű ötletekkel sokat lehet tenni azért, hogy a gyerekek megszeressék az olvasást. De ezt már otthon, a családban el kell kezdeni. Bánhegyesi Zoltán, a Leövey Klára Gimnázium és Szakközépiskola igazgatója szerint a diákok érdeklődése inkább a vizualitás felé fordul, és kevesebbet olvasnak.³ A könyvtáraknak tehát meg kell felelniük az új kihívásoknak is. Felgyorsult világunkban a gyorsan változó társadalmi igények szükségessé teszik a kreativitás, a tehetség, a képességek és a készségek fejlesztését, a formális és nemformális, illetve az informális tanulási formákat. Ma már elkerülhetetlen az egész életen át tartó és az élet minden területére kiterjedő tanulás.

„A könyvtárak, a muzeális intézmények és a levéltárak számára egyaránt kiemelt feladattá vált az élethosszig tartó tanulás elvárásrendszerének történő megfelelés, ennek érdekében a közgyűjteményeknek a legfontosabb iskolán kívüli oktatási helyszínné váltak.” (Sörény 2013: 9)

A könyvtárak által kidolgozott, megszervezett és lebonyolított programsorozatok, foglalkozások során alkalmazott tanulási módszerek nagyon sokrétűek. Ilyenek például az olvasáskultúra-fejlesztő, valamint -népszerűsítő programok, a szövegértést támogató foglalkozások, tematikus könyvtári foglalkozások, szakkörök, tehetségfejlesztő programok, fejlesztő biblioterápiás foglalkozások. Az ilyen jellegű foglalkozások megszervezése, lebonyolítása megköveteli a megfelelő kompetenciákkal, felkészültséggel rendelkező, elhivatott munkatársakat. Ezért a könyvtárosi hivatásra is érvényes az élethosszig tartó tanulás, az önművelés. A könyvtárosokra rótt feladat tehát nem könnyű, sem határon innen, sem pedig

határon túl. A naprakész tudás és az információ-halmazban való eligazodás nélkülözhetetlen.

A Magyar Könyvtárosok VII. Világtalálkozójának ajánlásai között is szerepel a megállapítás, hogy a magyar identitás vállalása, a magyar kultúra ápolása és az anyanyelv használata szoros összefüggést mutat. Így az olvasás is rendkívül fontos, amelynek egyik intézményes hátterét a könyvtárak adják. Szükség van az egymástól történő tanulásra, közös tervezésre. Ezt segíti az OSZK, a KI és az OK rendezésében négyévente megvalósuló Magyar Könyvtárosok Világtalálkozója.⁴

Répás Zsuzsanna nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkár is jelentős szerepet tulajdonít a könyvtáraknak és a könyvtárosoknak az anyanyelv-használat népszerűsítésében és a magyar kultúra megtartásában.⁵ Dr. Kövér László, az Országgyűlés Elnöke egyenesen kijelenti, hogy könyvtárak és könyvtárosok nélkül nem maradhat meg a nemzeti kultúra, és a közösségteremtésben is jelentős szerepük van.⁶

Identitás – iskola – műveltség

A szlovákiai magyarok társadalmi és gazdasági felemelkedéséhez feltétlenül szükséges a műveltségi szint emelése (László 2001: 70), ugyanis a felsőfokú műveltségi szintjük messze elmarad az országos szinttől. „Szlovákiában ez 7,87%, míg a magyar nemzetiségű lakosoknak csak a 4,54%-a végzett felsőfokú intézményben” (László 2006: 137).

Általánosan érvényes, hogy az alulképzettek fokozottan kiszolgáltatott helyzetben vannak, saját erőből pedig nem tudják megoldani a felemelkedést, mivel „nem képesek elfogadni az

Szűcs Boglárka fényképfelvétele

»elhalasztott jutalom« (deferred gratification) alapelvét. (...) ti. az egész társadalmi lét olyan helyzetbe kényszeríti őket, ami megfosztja őket a hosszú távon való racionális előregondolkodás képességétől – éppen saját társadalmi helyzetük bizonytalansága révén” (Ferge 1984: 47–48). Fontos lenne az is, hogy a magyar tanulók az általános iskola elvégzése után magyar tanítási nyelvű középiskolába kerüljenek, mert a tovább-

tanulás fontossága ezen a szinten már jobban tudatosítható. (Szűcs 2012: 71) Nagy kár tehát, hogy „... kisebbségi magyar iskolák sorvadnak el – no nemcsak a gyermekhiány okán, hanem a *diszkriminatív oktatási törvények*, a tudatos visszafejlesztés miatt is. A magyar tanítási nyelvű osztályokat kétnyelvűvé, a kétnyelvűeket csupán nyelvoktatóvá változtató akarat, az ún. alternatív iskolák sanda szándéka mind-mind az alig burkolt asszimiláció eszközei” (Székely 2005: 34).

Minden egyes magyar gyerek, akit szlovák iskolába íratnak be, veszélyezteti a helyi magyar iskola létét, hiszen egy bizonyos létszám alatt nem indítanak magyar osztályt. Ezért „a beolvasók döntése mások döntési lehetőségeit is befolyásolja, nehezebbé téve számukra is kultúrájuk, identitásuk megőrzését” (Fiala 2012: 3).

Az 1989-es rendszerváltás során elszalasztott lehetőségek után a nemzeti kisebbségeknek újabb reményt adott az EU-ba való belépés, de „...az Európai Uniónak ma még nagyon korlátozott eszközei vannak a kisebbségvédelem előmozdítására, s esetenként a probléma jelentőségének felismerése is hiányzik. A kisebbségvédelem Európai Unión belüli eszköztárának kimunkálásánál nagyon fontos az arány és mérték erényének érvényesítése, lévén, hogy két versengő szempontot kell összehálikítani. Egyrészt az integrációnak a jelenleginél komolyabb támogatást kellene adnia a nemzeti kisebbségek érdekvédelméhez, másrészt a szubszidiaritás elve, a partikularitás és lokalitás tiszteletben tartása jegyében nem szabad csak »központi« európai megoldásokban reménykedni, a tagállami szint ezen a területen is megkerülhetetlen marad.” (Király 2007: 117)

Meglehetősen fonák helyzet az, hogy egyrészt kulturálisan és nyelvi sokszínű Európát tartunk kívánatosnak, másrészt viszont az egyes országok nemzeti kisebbségei eléggé kiszolgáltatottak az adott többségi nemzet különböző szintű és módszerű asszimilációs törekvéseinek. Az az ország, amely nem tartja tiszteletben nemzeti kisebbségeinek védelmét, saját kultúráját szegényíti azáltal, hogy az ennek részét képező nemzeti kisebbségi kultúra(ka)t sorvasztja. A kisebbségi lét szempontjából kedvezőtlen folyamatokat fel kell tárnunk, és megfelelő stratégiákat kell kidolgozni azok megszüntetésére, enyhítésére. Ez a feladat vár a magyar kisebbségre és politikai képviselőire (Szűcs 2012: 72–73).

A nyolcvanas években a magyarok asszimilálódása megállt, a kilencvenes években még csökkent is (László 2004: 201). A 2001-es népszámlálási adatok szerint a szlovákiai magyarok száma 10 év alatt több mint 8%-kal csökkent, ennek egyik oka az országosnál alacsonyabb népszaporulat, a másik az asszimiláció. A magyar népesség csökkenésének megállítást, illetve annak

kiindulópontját az óvodai nevelésben kell keresni, ugyanis az iskolai beiratkozásnál kiemelkedően nagy eltérések már nincsenek. (László 2004: 201, 205) A 2011-es népszámlálás azonban még a legpesszimistább becslésnél is rosszabb eredményt hozott. Nemzetiség szerint a magyarok száma 2011-ben 458 467 fő, 2001-hez képest 62 061 fő a fogyás, míg anyanyelv szerint 508 714 fő, de erősebb, 64 215 fős fogyás mellett. A magyarok döntő többsége (több mint 90%-a) Dél-Szlovákiának a Magyarországgal határos déli sávjában él (Szűcs 2012: 78).

Szlovákia és Magyarország között a határ mentén lévő színvonalas magyarországi középiskolák konkurenciát jelentenek / jelenthetnek a szlovákiai magyar középiskoláknak. Jelzésértéke lehet azoknak az adatoknak, amelyeket a Márai Sándor Alapítvány 2004-ben 36 határ menti magyarországi gimnáziumból kért be. 19 intézmény válaszolt a körlevélre. Ezek közül 16-ban tanultak szlovákiai magyar diákok. Míg 1992-ben csak 7 volt, addig a 2003/2004-es tanévben 160-ra nőtt ezeknek a diákoknak a száma. Feltételezhető, hogy ez a szám folyamatosan továbbra is nőni fog (László 2004: 215–216).

A nyelvek fennmaradása Európa kulturális örökségének záloga. Kisebbségi helyzetben még a példaértékű vagy az ideálisnak mondható jogi lehetőségek sem jelentenek garanciát az anyanyelv megtartására, ha a törvények az utolsó pillanatban születnek, ha a nemzeti kisebbség nem tud, vagy bizonyos okok miatt nem is akar velük élni. Az államnak a nyelvi jog végrehajtásában és védelmében felelősséget kell vállalnia. A nyelv ügye nem lehet, hogy veszélyes téma legyen, mivel a nyelvi jogoknak jelentős szerepük van a globális, multikulturális világban (Szűcs 2012: 73).

„A Kárpát-medencében élő magyar kisebbségek nyelve veszélyeztetett helyzetben van. A nyelvviasszaszorulásnak, a nyelvcsere folyamat felgyorsulásának, a másodnyelvi iskoláztatás terjedésének okát abban találjuk, hogy a magyar nyelv nyelvhasználati színtereket veszít: kiszorul a politikából, a közéletből, a közigazgatásból. (vö. É. Kiss 2004: 154) Azáltal, hogy a magyar mint kisebbségi nyelv nem használható mindenhol, nincs meg az emberben a tejjesség érzése a nyelvével kapcsolatban. Elfelejtji, vagy nem is fogja megtanulni bizonyos szakterületek szókincsét, nem érti majd meg magyarul egy nyomtatvány kifejezéseit, s a következő lépcső az lesz, hogy a szülő nem érzi majd fontosnak, hogy átadja anyanyelvét gyermekének.” (Szoatak 2011: 160–161)

Ha egy nyelv használatával kapcsolatban félelem alakul ki, és ez rögzül, akkor a nyelvcsere felé viszi el a nyelvet. A szlovák nyelvtörvény ebbe az irányba mutat. A hétköznapi embert félelemben tartja, elbizonytalanítja. Ezek az intézke-

dések a nyelv ellen és annak fennmaradása ellen irányulnak. (Szoatak 2011: 153–162)

A 90-es évek elején és a századfordulón a nemzet tudat (tehát a magyar nemzethez való tartozás tudata) már nem evidencia a környező országok magyar kisebbségeinél. Ha feltesszük a kérdést szlovákiai magyarok körében, hogy mit jelent a számukra magyarnak lenni, különböző válaszokkal szembesülünk. A kisebbségi identitás drámáját azonban egy mondatban így lehet megfogalmazni: „örök dilemma a harc és a belenyugvás között” (Gereben 2005: 7). A saját azonosságához való ragaszkodás, az alkalmazkodás, az elzárkózás és a beolvadás, a választások és a kompromisszumkeresések állandó, gyötrelmes folyamata.

Szűcs Boglárka fényképfelvétele

Nézzünk egy választ a fenti kérdésre. „54 éves férfi, szerelő: Magyarul beszélni félelem nélkül.” (Gereben 2005: 40) A „félelem” szó használata arra utalhat, hogy a nyilatkozót atrocitások érthették a munkahelyén vagy valamilyen hivatalban a magyar nyelv használata miatt. Egy másik vélemény, amelyben nem a félelem, hanem a felvállalás dominál: „52 éves nő, hivatalnok: Megtartani apáink, őseink nyelvét, hitét. Az a magyar, akinek a gyermekei is magyarok maradnak” (Gereben 2005: 44).

A népszámlálási adatok és a statisztikai-demográfiai felmérések és a magyar közösségben végzett identitásvizsgálatok azt igazolják, hogy a magyar nemzetiség és magyar anyanyelv bevallása nagyfokú korrelációt mutat. A nyelvcsere rendszerint nemzetiségváltást is jelent.

A nyelv megtartása a kisebbségi magyar közösség megmaradását jelenti. Ezért nem szabad hagyni, hogy a magyar nyelv a magánéletbe szoruljon vissza. A magyar iskoláknak színvonalas képzést kell biztosítaniuk, a diákoknak megadva az esélyegyenlőséget ahhoz, hogy érvényesülni tudjanak a munkaerőpiacon (Szoatak 2011: 162). A könyvtár támogatni tudja egyrészt már az iskoláskorú gyerekeket, másrészt az élethosszig tartó tanulás elősegítésében is részt tud vállalni,

többek közt az információs szolgáltatás egyik helyszínéül is.

A második világháborút követően azon magyar kisebbségeknek, amelyek a szovjet érdekszféra államaiban, a szocialista országokban éltek, az internacionalista propaganda köntösébe bújtatott asszimilációs politikával kellett, hogy szembenézzenek. A magyar közösségeknek sikerült létrehozni iskolákat, színházakat, közművelődési intézményeket, könyvtárakat, tehát a nyilvános szférában jelen volt az anyanyelv, ennek ellenére jelentős volt az asszimiláció. A 20. század végén a szovjet befolyás megszűnése magával hozta a térség politikai és gazdasági átalakulását. A nemzetiségi és nyelvi jogok területén is változások történtek. A nyelvi alapú konfliktusok nagyrészt abból adódnak, hogy némely országokban a nyelvi nacionalizmus ideológiája az uralkodó, a nyelv kommunikatív funkciója elé helyezi a többségi nyelv nemzeti-reprezentatív funkcióját. Az uralmon lévő politikai hatalom olyan helyzetet teremt, hogy az érvénysülés alapvető feltétele csakis az állam nyelvén valósulhat meg. A legtöbb országban a nyelvi jogok szűkítése a jogszabályok szintjén jelentkezik, a nyelvpolitikát pedig az asszimilációs ideológia határozza meg. A nemzeti ideológia nyílt hangoztatását kerülve ma már inkább a gazdasági és ösztársadalmi érdekeknek, valamint a kisebbségi integráció szükségességének adnak hangot. Ilyen érvekkel magyarazzák a kisebbségi iskolákban az államnyelven oktatott tárgyak óraszámának növelését (Cserniczkó-Szabómihály 2011: 165–170).

Komáromi magyarok iskolaválasztási szokásairól tudhatjuk meg, hogy: „Az iskolaválasztás – mely egyszersmind nyelvválasztást is jelent – közvetlen útja az individuális nyelvfeladásnak, s indikátora annak, hogy egy nyelv – esetünkben a magyar nyelv Szlovákiában – milyen perspektívával bír” (Kehl–Vincze 2009: 71). Az idézett tanulmányból kiderül, hogy a lányok és a városi gyerekek nagyobb eséllyel kerülnek szlovák iskolába, mint a fiúk, illetve a falusiak. Még nagyobb hatással van azonban a család nyelvi összetétele, és az, hogy a szülők milyen iskolába jártak. Ezen belül is inkább adja gyermekét szlovák iskolába a szlovák iskolát végzett magyar nő, mint a szlovák iskolát végzett magyar férfi. A szlovák nyelv családon belüli térnyerése a szlovák iskola iránti szimpátia sokszorosára növekedését eredményezi.⁷ A magyar nyelv szempontjából kedvezőtlen tendenciák hátterének vizsgálata még várat magára. (I. m. 77–78)

Pedig nagyon fontosak lennének az ilyen jellegű kutatások, mivel az iskola a nemzetiségi lét legfontosabb bástyája. „Annak idején több alkalommal akartunk az iskolaügyi minisztérium nemzetiségi osztályának szervezésében elvégezni olyan országos felméréseket, melyek során azt szeretnénk volna

megtudni, hogy milyen pályára álltak, hol tanulnak tovább a szlovák alapiskolákban végzett magyar nemzetiségű tanulók. Nem kaptunk engedélyt rá, tehát ezt a területet tilos volt kutatni, mindannyian tudjuk, hogy miért.” (Fibi 2011)

A többségi állam nem veszi teljes mértékben figyelembe a nemzeti kisebbségek kultúramegtartó igényeit, ez megnyilvánul az oktatás területén is. „A tömeges történelemtanítás ugyanis mindmáig a nemzetállam legitimációs igényeire épül, a nemzetközponti történelemszemléletet képviseli. Más szóval: az iskolai történelemoktatás alapvető társadalmi funkciója a nemzet(állam)központi történelemszemlélet közvetítése.” (Jakab 2009: 330) A nemzetállam-központúságot azonban többen is túlhaladottnak tartják. Rudolf Kučera *Közép-Európa története egy cseh politológus szemével* című kötete utószavában írja Popély Gyula: „...társégünkben ejteni kellene a nemzetállam eszméjét, és valamilyen közös közép-európai identitást kellene magunkra öltönnünk” (Popély 2008: 153; 2009: 44).

Ennek a közös közép-európai identitásnak azonban nem mond ellent a nemzeti kisebbségek önrendelkezésre való törekvése. Így például „a magyarság lelkületében évtizedeken át élő ellenzékesítést is az önrendelkezési vágy lappangó megnyilvánulásaként lehet tekinteni” (Duray 1999: 371). Az önrendelkezés lenne ugyanis a kultúra és ezáltal a nemzeti kisebbség megmaradásának egyik biztosítója.

Tudjuk, hogy „...ha a vegyes házasságokban élők nem magyartalanodnának el, ha mindannyian magyar iskolába íratnánk a gyermekeinket, ha az anyaországi hatalom párthovatartozástól függetlenül törődne velünk, akkor nem kellene aggódnunk a fennmaradásunkért.”⁸ De vajon meddig lesznek még magyar iskolák, meddig támaszkodhat rájuk a nemzetiségi kultúra, ha az iskolákat **állandó** támadás éri a többségi nemzet részéről?

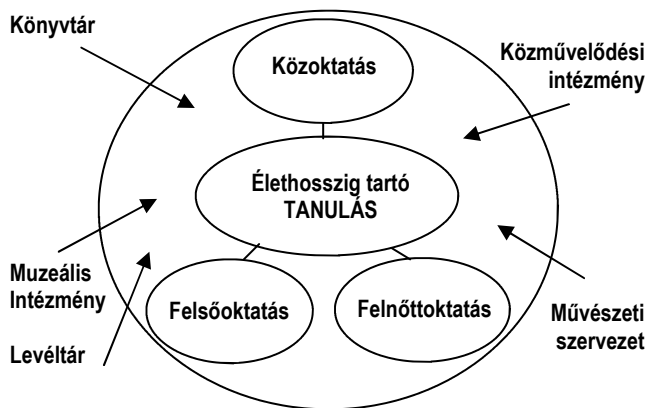
1. táblázat: **A szlovákiai magyarok számának változása 1980–2011⁹**

Év	Magyarok száma (nemzetiség)	%	Változás	Magyarok száma (anya nyelv)	%	Változás
1980	559 490		7 484			
1991	567 296	10,8	7 806			
2001	520 528	9,7	-46 768	572 929	10,7	
2011 -	461 241		-59 287			
2011 +	486 701		-33 827			
2011	458 467	8,5 ¹⁰	-62 061	508 714	9,4	-64 215

Veszélyes demográfiai jelenségek mutatkoznak: „...míg 1951-ben az alapiskolás korú gyerekek korosztályában a magyar nemzetiségű gyerekek aránya még 14,24% volt, ez 1996-ra fokozatosan 8,48%-ra csökkent. Ha ezt a rohamosan csökkenő tendenciát nem sikerül mérsékelni és megállítani, úgy 30-35 év múlva a szlovákiai magyarok részaránya jóval 5% alá zuhanhat...” (Fibi 2001: 22).

A megmaradás egyik legfontosabb feltétele a jól működő magyar iskola, és az, hogy a magyar gyerekek magyar, és ne szlovák iskolába járjanak. A magyar gyerekek szlovák iskolába való beíratásának körülményeiről, továbbtanulási esélyeiről, nyomon követésükről nem készültek átfogó felmérések, azok elkészítését a szlovák állam nem támogatja, hanem inkább akadályozza (lásd fent, Fibi 2011). Következtetés: az említett, hiányzó felméréseket minél előbb el kell végezni. Mert amíg nem ismerjük pontosan azt a folyamatot, ami ellen védekezni szeretnénk, nem is tudhatjuk a legmegfelelőbb stratégiát kidolgozni, így például az ellen a hiedelem ellen sem, hogy csak a szlovák iskola biztosít a felnövekvő nemzedéknek széleskörű továbbtanulási lehetőségeket, megalapozva ezzel a jövőjét (Szűcs 2012: 79).

1. ábra: Az oktatás és a kultúra kapcsolódási pontjai¹¹

A könyvtárak szerepe

„A könyvtár, jegyezzük meg jól, nemcsak művelődési eszköz, nemcsak tudományos intézmény, de anyanyelvünk és nemzeti kultúránk egyetlen intézményes őrhelye. Ezt szolgálni minden magyar kötelessége, akár könyvtáros, akár olvasó!” (Brogyányi 1941: 47). Mai szemmel pedig „...a könyvtár egy társadalom tudományos, kulturális és információs gazdagságának, »jólétének« fontos háttérintézménye” (Balogh 2010: 8).

Az ember életében az első helyen a család, az otthon fogalma szerepel, a második a munkahely, a harmadik hely fogalmának a könyvtárat Ray Oldenburg amerikai szociológus fogalmazta

meg. Az az a hely, ahol a különböző korosztályok találkozhatnak. Felhasználó-központú könyvtárnak közösségteremtő ereje lehet. A civil szerveződések, egyesületek, szakkörök részére a könyvtár mint közgyűjteményi intézmény helyet biztosíthat. A kisebbség / a szlovákiai magyarság életében a könyvtár „harmadik helyként” fontos szerepet tölthetne be. A könyvtárosoknak az a vágya, amely egyben kihívás is, hogy minél több diákból, gyermekből nevelődjön / váljon olvasó, akinek az olvasás örömet jelent. A mai felgyorsult és a számítógépes, „egy kattintással mindent” világban ez számukra nem kis kihívást jelent.

Fontos az olvasási kultúra széles körű terjesztése, erre számos példával találkozunk a gyakorlatban is, az író–olvasó találkozók mellett ma már nagy hangsúlyt fektetnek a különböző országosan szervezett akcióknak, ilyen például az évente megszervezett „Országos Könyvtári Napok”. Az esztergomi Helischer József Városi Könyvtárban pedig a Könyvtári éjszaka-program stb. A fejlesztő biblioterápiás foglalkozások alkalmával a foglalkozást vezető saját eszközeivel igyekszik megszerettetni az olvasást. A csoportfoglalkozásnak meghatározott céljai vannak, ilyen az önismeret, a kreativitás és a kommunikációs készségek fejlesztése. A lényeg az élményszintű feldolgozáson van, a kiindulópont egy szépirodalmi mű, novella elbeszélés, regényrészlet. A történet kapcsán kialakult beszélgetés során „kinyílnak a zárt kapuk”, a résztvevőkben lévő gondolatok kimondása fontos, fejlesztő hatású. Egy-egy hős, annak viselkedése, karaktere saját életünk során is „felbukkan” vagy „felbukkanhatott”, és magát a szituációt is már átélhettük.

Kovács Csilla az „olvasatlanság” jelenségét és a „lelki munkakerülést” boncolgatja egyik írásában, amelyben Babitsot idézi: „A fáradt modern fajhoz tartozol / és már nem tudsz a dolgokra gondolni”. A világ, amelyben élünk, a mennyiségre és az azonnali haszonszerzésre fekteti a hangsúlyt, így figyelmen kívül hagyva az értéket, ami emberi az emberben. Az olvasás mint felesleges teher jelenik meg, ezáltal semmibe vész mások üzenete. Jogosan teszi fel a kérdést, hogyan boldogulunk olvasatlanul, hogyan találjuk meg helyünket a világban, hogyan alakulnak szűkebb kapcsolataink, hogyan válnak érzékelhetővé a világ láthatatlan dolgai. Felhívja a figyelmet, hogy az olvasást és célját, az olvasottságot vissza kell helyezni, be kell építeni értékrendünkbe. „Az olvasatlanul hagyás veszélyes létromlás” (Kovács 2010: 26). Ez a megállapítás kisebbségi létben még inkább nyomatékot kap.

Az írás-olvasás emberi alkotás, amely velünk született igény. Az elsajátításához azonban munkára van szükség. „Ha megszólal bennünk az olvasott jel, az lehet térben és időben messziről hang-

zó, de az átadó távollétében is jelen van az olvasó jelenében, és újraéled...” (Kovács 2010: 26).

Minden, amit az ember a természetben alkotott, jeleket, üzeneteket hordoz. A helyes olvasás fontos, hiszen az így megszerzett tudással és tapasztalattal saját belső világunkat gazdagíthatjuk, és a megszerzett ismerettel mások hasznára, segítésére lehetünk.

A következő megfogalmazás több szempontból is fontos a jelen emberének. Felhívja a figyelmet, hogy az értékre figyeljünk, és ne hagyjuk magunkat félrevezetni. Tanuljunk meg különbséget tenni a valós érték és a „szépen becsomagolt”, értéket nem hordozó, sőt értékromboló „alkotások” között, amelyeket ránk zúdítanak, és manipulálva próbálnak hatni izlésvilágunkra.

„Az igazi írást, könyvet, verset, üzenetet többször kell elolvasnunk, a verseket pontosan tudnunk, hogy a bennük rejlő, nekünk szóló tudást megértsük, életünkbe beiktassuk. (...) A lelki örökségvédelem személyes teendő: megbecsülni és felismerni az ősök nekünk hagyományozott üzeneteit; azokat befogadni, kiválogatni, összerakni, »becsomagolni«, hogy aztán új élet teremjen bennünk is, tovább adományozhatóan a jövő emberének.” (Kovács 2010: 28)

Balogh András válasza arra a kérdésre, hogy miért is nem olvasunk: „Azért, mert a globalizáció áttételesen, a pénzügyi-gazdasági függésrendszer egyénig hatoló láncolatával kilúgozza az olvasáskultúrát, uniformizálja a kulturális érdeklődést, elszegényíti a társadalmat és a könyvtárügyet. Ehhez nem kell más, mint egy olyan globális kultúripar (Theodor W. Adorno), amely központosítottan termeli, allokálja a szükségleteket és a szükségletkielégítőket egyaránt” (Balogh 2010: 6). Az elmélyült olvasás lehetőségeit a könnyed vizualitás csábítása szinte teljesen elnyomja.

Az olvasás komplex folyamat, melynek elsajátítása és tanítása sem egyszerű feladat. A megfelelő olvasási technikák nélkül a tanulók képtelenek a szövegek, így a tankönyvek és a hétköznapi információhordozók (újságok, menutrendek), irodalmi alkotások megértésére és az ott közölt információk értelmezésére, az irodalmi élmények átélésére, sőt a kritikai gondolkodásra is (Döbör 2009: 5).

A szerző évek óta rendszeresen rész vesz foglalkozásvezetőként gyermek- és ifjúsági olvasásnépszerűsítő programokban. Szembesült azzal, hogy az olvasáskultúra jelenlegi állapota és további fejlesztésének szükségessége nemcsak európai, hanem egyetemes probléma. Ezért sürgősen tenni kell az olvasásért, az egyének és közösségek mentális és pszichikus egyensúlyának megőrzése érdekében (Bartos 2009: 7). Mert legnagyobb felelősségünk, a legerősebb kötelezettségünk a gyerekekkel, az ifjúsággal szemben merül fel, ők kiemelt célcsoportjai terveinknek, mint bárhol másutt Európában (Bartos 2009: 9).

Miért fontos az olvasás, ill. az olvasási szokások kutatása? Egyrészt azért, mert az időmérlegfelvételek adatai szerint az olvasással töltött idő az utolsó két évtized alatt végesen csökkent (KSH 2013: 17–20), másrészt azért, mert „Egy társadalom olvasmányaiiban magának a társadalomnak a sorsa (gondolkodásmódja, értékei, vágyai stb.) is tükröződik” (Gereben 1993: 51). Olyanokká válunk, mint amit olvasunk („fogyasztunk”): „A rendezett, vállalt nemzeti identitás, főleg annak cselekvő változata, kedvezni látszik az olvasáskultúra magasabb szintjének és viszont. Az ilyen identitástípushoz kapcsolódó olvasói magatartásformák egyrészt markánsabbak, másrészt mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt színvonalasabbak. Ami pedig az *elutasítást, közömbös identitástudatot* illeti, ez inkább az *olvasáskultúra passzívabb* és (esztétikai értelemben) *értékhiányos* megjelenési formáival társul. Az identitástudat és az olvasáskultúra kapcsolata tehát (főleg kisebbségi helyzetben) jól érzékelhető és egyértelmű tendenciát mutat: pozitív elemeik és hiányosságaik – külön-külön – egyaránt hajlamosak az együttes előfordulásra.” (Gereben 1999: 214; vö. még Gereben 2000: 210; 2012: 6–7).

A nemzeti kisebbségeknél kiemelt szerepet játszanak az olvasási szokások: „...a minőségileg és mennyiségileg fejlett olvasáskultúra jelentős szerepet játszhat (főleg kisebbségi helyzetben!) a személyiség és annak társadalmi kötődéseinek megerősítésében a kiegyensúlyozott, határozott, egyúttal túlzásoktól idegenkedő azonosságtudat kialakulásában. A kultúra – jelesen az olvasáskultúra – tehát az identitástudat egyik pilléreként is funkcionál” (Gereben 2000: 210).

Az olvasási készségek fejlesztése mellett nem lenne szabad megfeledezni az írásról sem, mivel: „A levelezési aktivitás, illetve általában az írásos tevékenységek gyakorlása szorosan együtt jár az olvasási aktivitással: az írásbeliség aktív művelői általában ugyanazon társadalmi rétegekből kerülnek ki, amelyek az olvasást is sokra tartják.” (Gereben 2000: 211)

Kitekintés

A népszámlálási adatok eredményei a magyar kisebbség csökkenő tendenciáját vetítették elénk. És mi van a számok mögött? A kisebbségi magyar népesség előregedése, asszimiláció, nemtörődömség, a hovatarozás bizonytalansága, esetleg félelem? Ha nem sikerül valamit tenni, úgy 30-35 év múlva a szlovákiai magyarok részaránya jóval 5% alá zuhanhat (lásd fent Fibi, 2001: 22). Mi lenne az alapvető feladatunk, teendőnk, hogy a további csökkenést megállítsuk? Mi lehetne a megoldás? A magyar nyelv és iden-

titás megtartása, valamint a kultúra ápolása elengedhetetlen feltétele a kisebbségben élő magyarság megmaradásának. Ezért is lenne fontos, hogy a felvidéki magyar szülők magyar tannyelvű iskolákba járassák gyermekeiket. A legfőbb problémák egyike viszont éppen az, hogy a valószínűleg üres háttérű, csak az asszimilációt gyorsító propaganda hatására a magyar családok 15-20%-a magyar nyelvű iskola helyett a szlovákokat választja gyermekének, nem gondolva arra, hogy amikor iskolát választ gyermekeinek, akkor egyben a jövőjét is meghatározza a számára. Meg kellene értetni a szülőkkel, hogy téves az a nézet, hogy gyermekük boldogulása csak a többség nyelvén, azaz szlovákul megszerzett tudással valósulhat meg. Fontos lenne a magyar anyanyelvű oktatás erősítése, egy minőségi oktatás megteremtése, amely felhasználható tudást ad a jól felszerelt, megfelelően képzett és elkötelezett pedagógusokat foglalkoztató, ésszerű tankönyvkiálattal rendelkező magyar tannyelvű iskolák-ból kikerült diákok számára, megalapozva ezzel az életben való sikeres boldogulásukat. El kellene oszlatni azt a tévhitet, hogy csak szlovák iskolába járva valósul meg az egyén érvényesülése. Ezzel a több évtizedes hamis, megalapozatlan érveléssel, szlogenekkel az identitásukban elbizonytalanodott szülőket manipulálják. A szlovák iskola soha nem adhatja meg azt, amit a magyar iskola. Hogy mire is gondolok? Gondolok itt többek között az irodalomunkra, a történelmünkre, a hagyományainkra és a kultúránkra. A szlovák iskolába járó gyerekek nagy többségénél a magyar kultúrához való kötődés megszűnik. A sokaknál létrejövő nyelvcserével pedig megtörténik az identitásváltás is (vö. Pék 2011: 5). Tudatosítani kell az anyanyelvű oktatás előnyeit, annak fontosságát. Szilárd alapokat csakis az anyanyelven lehet elsajátítani, és erre a stabil alapképzésre lehet majd építkezni, mind tudásban, mind lélemben.

Ezen kívül ne feledkezzünk meg egy nagyon fontos tényről sem, ugyanis a magyar iskolákban szerzett bizonyítvány ma az Európai Unió munkaerőpiacán mindenképp versenyképesebb a csak szlovákul tudókkal szemben. A magyar iskolában az anyanyelvű oktatás mellett biztosított a világnyelv elsajátítása, valamint a többségi nemzet nyelvének elsajátítása is. Azoknak a szülőknek, akik attól tartanak, hogy magyar iskolában gyermekük nem tanulja meg az államnyelvet a megfelelő szinten, vannak egyéb lehetőségek is, amelyekkel segíthetik, hogy gyermekük jól kommunikáljon szlovákul. A szlovák nyelvű könyvek olvasása, filmek nézése, szlovák nyelvű közegben való táboroztatás, esetleg nyelvi különórák.

A mindenkori szlovák kormánynak, amely országa jövőjét tartja szem előtt, tudnia kellene, hogy nemzetiségei számára a nemzetiségi isko-

lák tönkretétele és az anyanyelv szankcionálása helyett annak használatának elősegítését kellene szorgalmaznia és segítenie, biztosítani az anyanyelven megszerzett tudás lehetőségét. Le kell szögezni, hogy a nemzeti kisebbségek asszimilációjára tett minden kísérlet egyben az ország kulturális sokszínűségét is szegényíti.

Szemléletváltásra lenne szükség a szlovákiai magyarok körében mind a gyermekvállalási szokások, mind az iskolaválasztás következetességének tekintetében. A kétnyelvűsítés (érthetőbben: a magyar iskolák elszlovákosítása) ellen mindeddig (a rendszerváltás előtt és után is) eredményesen tudott fellépni a magyar közösség, de ha gyengül a közösségen belüli összetartó erő (márpedig sajnos ez tapasztalható), akkor már nem lehet a többségi nemzet részéről jövő erőszakos asszimiláció elleni egységes fellépésre sem gondolni. Egymást gyengítő (jobb esetben erősítő) folyamatokról van szó: ha csökken a magyar népesség, csökken a kollektív magyar identitástudat, könnyebben kikezdehető a közösség, könnyebben érvényesül a propaganda, hogy a magyar gyerekek akkor érvényesülnek jobban, ha szlovák iskolába járnak. Hosszú távon pedig és nagy átlagban a szlovák iskolába járó magyar gyerekek a későbbiekben elvesznek a magyar kultúra, a magyar közösség számára, és ezzel is csökken majd a magyar népesség. Jelenleg azt tehetjük meg, hogy meggyőzzük a szülőket: írassák magyar óvodába, iskolába a gyerekeiket, hogy ez által nagyobb eséllyel maradjanak meg magyar identitásúaknak, így jobban ellen tudnak majd állni a többségi nemzet részéről jövő, különböző asszimilációs törekvéseknek. Sokat számít az anyaország viszonyulása a kérdéshez. A kedvező Magyarország-kép bizonyára arra inspirálja a szlovákiai magyarokat, hogy tartsák meg magyar identitásukat, és fordítva. Ne legyen szégyen a magyar identitás, mert lelkiileg „Európában senkinek sem szabad kisebbséginek lennie, mert az nem statisztikai kérdés, hanem a méltóság vagy a megalázottság alternatívája” (Péntek 2007: 98).

Tájékozódhatunk a szlovákiai könyvtárak helyzetéről (Makulová 1993; Weiss 1995), magyarországi könyvtárosok szlovákiai (Horváth 2011), szlovákiai magyarországi kapcsolatairól (Szilágyi), szakmai találkozókról Szlovákiában (Dávid é. n.) és Magyarországon (Haraszi é. n.), ösztöndíjprogramokról (Mezey–Pegán 2011), de szlovákiai magyar könyvtárakról, olyan értelemben, mint szlovákiai magyar iskolákról, nem beszélhetünk. Ugyanis nincsenek országos szinten hivatalos adatok a szlovákiai közkönyvtárak magyar nyelvű dokumentumainak és magyar olvasóinak számáról sem. Országos felmérésre lenne szükség a helyzet jobb megítélése érdekében. Például Csiffáry Zsuzsanna, a Párkányi Városi Könyvtár igazgatója közlése szerint 2012-ben a könyvtárnak összesen 51 110 dokumentum

állt rendelkezésére, ebből 42 215 db-ot dolgoztak fel. A feldolgozottak közül 20 421 db a magyar dokumentumok száma. Összesen 823 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, látogatója pedig 12 230. 79 766 dokumentumot kölcsönöztek ki. A magyar olvasók és a kikölcsönzött magyar dokumentumok számáról nincs adat. Vagy mindez már annyira „természetesen” hozzátartozik a szlovákiai magyar léthelyzethez, hogy már beszélni sem érdemes / szabad róla?

Hivatkozások:

Balogh András: Könyvtárak a globalizáció korában. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 19. évfolyam 12. szám 2010. december, 3–24.

Bartos Éva szerk. 2009. *Az olvasáskultúra fejlesztése. Konceptiók, programok és kampányok*. Budapest: Könyvtári Intézet.

Brogyányi Kálmán 1941. *Magyar könyvtári szolgálát*. Az előszót írta Csáky Mihály. Kiadja a Toldy-Kör. Pozsony: Concordia. (Bibliotheka Istropolitana.)

Csernicskó István – Szabómihály Gizella 2011. Hátrányból előnyt: a magyar nyelvpolitika és nyelvtervezés kihívásairól. In: Benő Attila–Péntek János szerk. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve. Tanulmányok, beszámolók, kutatási programok*. Dunaszerdahely–Kolozsvár: Gramma Nyelvi Iroda–Szabó T. Attila Nyelvi Intézet. 163–194.

Cholnoky Győző 1996. Magyar kultúra – magyar kisebbségek. *Magyar Kisebbség – nemzetpolitikai szemle*. [II. évfolyam – 1996. 3. \(5.\) szám – Egyéni jogok – kollektív jogok](http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=4&cikk=m960314.html). <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=4&cikk=m960314.html>

Dávid Bogi é. n. *Nyugat-szlovákiai magyar könyvtárosok szakmai találkozója*. <http://mke.info.hu/blog/2011/10/nyugat-szlovákiai-magyar-könyvtárosok-szakmai-talalkozója/> (2012. október 2. 12.52)

Doncsev András 2013. Szabad tudásáramlás, egyenlő hozzáférés – Könyvtárak az európai állampolgárokért. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 22. évfolyam 8. szám 2013. augusztus, 3–8.

Döbör Ágota 2009. *Amit a hallgatóknak tudni illik: az olvasás és a szövegértés pszichológiai alapjairól*. Szeged: SZEK–Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.

Duray Miklós 1999. *Önrendelkezési kísérleteink*. Somorja: Méry Ratio.

É. Kiss Katalin 2004. *Anyanyelvünk állapotáról*. Budapest: Osiris Kiadó.

Ferge Zsuzsa 1984. *Az iskolarendszer és az iskolai tudás társadalmi meghatározottsága*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Fiala János 2012. Miért fogyatkozik a szlovákiai magyarság? *Kassai Figyelő*. X. évf. 8. szám, 2012. augusztus, 3–4.

Fibi Sándor 2001. A szlovákiai magyar iskolák ötven éve (1960–1989). In: Sidó Zoltán – Fibi Sándor – László Béla szerk. *A szlovákiai magyar iskolák története 1949–1999*. (Katedra Füzetek 8) Dunaszerdahely: Lilium Aurum. 17–36.

Fibi Sándor 2011. Nem előadás, inkább elmélkedés, hangosan kimondott belső monológ. www.felvidek.ma 2011. február 21. http://old.felvidek.ma/index.php?option=com_content&view=article&id=27127&catid=64&Itemid=131 (2012. 03. 15. 21:14)

Gereben Ferenc 2004. [Az ezredforduló magyar olvasáskultúrája a Kárpát-medencében](http://ki.oszk.hu/3k/2012/09/az-ezredfordulo-magyar-olvasaskulturaja-a-karpat-medenceben/). *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 2004/6. <http://ki.oszk.hu/3k/2012/09/az-ezredfordulo-magyar-olvasaskulturaja-a-karpat-medenceben/> (2013. április 17. 13.36)

Gereben Ferenc – Lőrincz Judit – Nagy Attila–Vidra Szabó Ferenc 1993. *Magyar olvasáskultúra határon innen és túl*. Budapest: Közép-Európa Intézet. Sorozat: [Hungari extra Hungariam](http://www.hungarian2.com) 2.

Gereben Ferenc 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében*. Budapest: Osiris Kiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely.

Gereben Ferenc 2000. *Könyv, könyvtár, közönség (A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében)*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár.

Gereben Ferenc 2005. *Olvasáskultúra és identitás. A Kárpát-medence magyarságának kulturális és nemzeti azonosságtudata*. Budapest: Lucidus Kiadó.

Gereben Ferenc 2012. Magyar olvasáskultúra a Kárpát-medencében. Mi történt az ezredforduló után? *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 21. évfolyam 12. szám, 2012. december, 5–27.

Gyurgyík László 2011. A szlovákiai magyarok számának változásai és várható alakulása a 2011. évi népszámlálás időpontjában. In: Ruda Gábor szerk. *Nemzetiségi iskolák Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE). 121–128.

Gyurgyík László 2012. Egy csökkenés anatómiája. A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai az 1990-es évektől napjainkig. *Kommentár* 2012/3, 25–34.

Haraszi Pálné é. n. *A Kárpát-medencei könyvtáros egyesületek kerekasztal-beszélgetése és ajánlásai*. <http://ki.oszk.hu/3k/19972006/valcikk/valcikk0410/haraszi.html> (2012. október 2. 12.57)

- Hegedűs Géza 1978. *Az olvasás gyönyörűsége*. Budapest: Móra Könyvkiadó.
- Horváth József 2011. A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár és a kistaloldi könyvtárosok határon túli kapcsolatairól különös tekintettel a szlovákiai és az ausztriai könyvtárakra. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 20. évf. 2011/9. <http://ki.oszk.hu/3k/2012/03/a-kisfaludy-karoly-megyei-konyvtar-es-a-kistaloldi-konyvtarosok-hataron-tuli-kapcsolatairól-kulonös-tekintettel-a-szlovakiai-es-az-ausztriai-konyvtarakra/> (2012. október 2. 12.28)
- Jakab György 2009. Lehet-e közös magyar–szlovák történelemkönyvet írni? In: Hornyák Árpád – Vitári Zsolt szerk. *Kutatási Füzetek 14. A magyarságkép a közép-európai tan-könyvekben a 20. században*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem. 321–350. <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/kutatasifuzetek14.pdf> (2012. 03. 16. 19:45)
- Kehl Dániel – Vincze László 2009. Ki adja szlovák iskolába gyermekét? Néhány adalék a komáromi magyarok iskolaválasztási szokásainak hátteréhez. In: Lanstyák István – Menyhárt József – Szabómihály Gizella szerk. *Tanulmányok a kétnyelvűségről IV*. Dunaszerdahely: Gramma. 71–78.
- Király Miklós 2007. *Egység és sokféleség. Az Európai Unió jogának hatása a kultúrára*. Budapest: Új Ember Kiadó.
- Kovács Csilla 2010. „Szók zsonganak, a dolgokat eltakarják.” Az olvasatlanság jelensége: a lelki munkakerülés és annak felülírása. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 19. évf. 12. sz. 2010. december 25–28.
- KSH 2013. *Kulturálódási szokásaink. A lakosság televíziózási, olvasási jellemzőinek vizsgálata az időmérleg-felvételek segítségével*. 2013. június 4. www.ksh.hu
- László Béla 2001. A szlovákiai magyar oktatásügy a kilencvenes években. In: Sidó Zoltán – Fibi Sándor – László Béla szerk. *A szlovákiai magyar iskolák története 1949–1999*. (Katedra Füzetek 8) Dunaszerdahely: Lilium Aurum. 37–71.
- László Béla 2004. A magyar oktatásügy. In: Sidó Zoltán – Fibi Sándor – László Béla szerk. *Magyarok Szlovákiában (1989–2004). Összefoglaló jelentés. A rendszerváltástól az Európai Unió csatlakozásig. I. kötet*. Somorja–Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó. 183–246.
- László Béla 2006. Magyar pedagógusképzés Csehszlovákiában 1945 után. In: László Béla – A. Szabó László – Tóth Károly szerk. *Magyarok Szlovákiában. IV. kötet. Oktatásügy (1989–2006)*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 153–156.
- Makulová, Soňa 1993. A könyvtári és tájékoztatói munka helyzete, problémái és fejlődési kilátásai Cseh-szlovákiában. *Könyvtári Figyelő*. 39. évf. 1993. 1. sz. http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1993/1/makulova_h.html (2012. október 2. 12.27)
- Mezey László Miklós – Pegán Anita 2011. „A könyvtár, ami összeköt” – Interjú a „Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése” című ösztöndíjprogram résztvevőivel. http://www.ogyk.hu/osztondij/Mezey_Pegan_A_konyvtar_ami_osszekot_3K_cikk_2011_12_szam.pdf (2012. október 2. 12.54)
- Pék László 2011. A döntés a szülők kezében van. *Pedagógusforum*. X. évf. 1. sz. (2011. január) 4–5.
- Péntek János 2007. Nyelv és identitás a Kárpát-medencében. *Hitel*. XX. évf. 7. sz. (2007) 91–98.
- Popély Gyula 2008. Utószó: Közép-európai sors-szerűségeink – térben és időben. In: Kučera Rudolf. *Közép-Európa története egy cseh politológus szemével*. Budapest: Korma. 145–153.
- Popély Gyula 2009. Közép-európai sors-szerűségeink. *Zempléni Múzsá*. IX. évf. 3. szám, 2009. ősz, 39–45.
- Sörény Edina 2013. Közgyűjtemények az oktatásért. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 22. évfolyam 6. szám 2013. június, 8–16.
- Székely András Bertalan 2005. *Határhártyák*. Pilisvörösvár: MBKKE.
- Szilágyi Márta <http://www.pemeksz.hu/cikk.php?szilagyi> (2012. október 2. 12.50)
- Szoták Szilvia 2011. Törvényes garanciák és gyakorlat a horvátországi, szlovéniai és ausztriai magyarság életében. In: Benó Attila – Péntek János szerk. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve. Tanulmányok, beszámolók, kutatási programok*. Dunaszerdahely–Kolozsvár: Gramma Nyelvi Iroda–Szabó T. Attila Nyelvi Intézet. 153–162.
- Szűcs Katalin 2012. *Magyar iskolák (Cseh) Szlovákiában 1944-től napjainkig, a kulturális élet fontosabb vonatkozásaival*. Szakdolgozat, PPKE VJK.
- Weiss Márta 1995. A könyvtáriügy helyzete Szlovákiában. *Könyvtári Figyelő*. 41. évfolyam, 1995. 2. szám. http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1995/2/weiss_h.html (2013. 10. 7. 16.53)

Jegyzetek

¹ Bővebben: Csepeli György: Átalakuló nemzeti identitás. http://www.csepeli.hu/pub/2002/csepeli_kritika_2002_9.pdf

² Lásd még: Miklósi Péter: De mi lesz a könyvtárakkal? [Beszélgetés Bereck Zsuzsannával, a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesületének alelnökével, a somorjai Zalabai Zsigmond Könyvtár vezetőjével] <http://ujsozo.com/napilap/interju/2013/03/12/de->

[mi-lesz-a-konyvtarakkal](#) (2013. március 12., kedd 17.00, letöltve: 2013. április 17. 13.32)

³ Lásd bővebben: <http://www.mri-kossuth.hu/hirek/kultura-120312/konyvtar.html>

⁴ A Magyar Könyvtárosok VII. Világtalálkozójának ajánlásai a 2014–2020-as tervidőszakra készülő könyvtári fejlesztési stratégiához. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*. 22. évfolyam 6. szám 2013. június, 3.

⁵ I. m. 3. Lásd még: <http://vilagtalalkozo.oszk.hu/node>

⁶ I. m. 3.

⁷ Azok a családok, amelyek odahaza mindkét nyelvet egyformán használják, 185-ször, azoknál viszont, ahol inkább szlovákul beszélnek, 1381-szer nagyobb valószínűséggel járatják gyerekeiket szlovák iskolába (Kehl–Vincze, 2009: 77).

⁸ Kocsol László kijelentése Csáky Pál *Álom a szabadságról* című könyve bemutatóján, 2012. február 10-én.

Csáky: megoldás a kulturális autonómia. KITEKINTŐ.HU. http://kitekinto.hu/karpat-medence/2012/02/10/csaky_megoldas_a_kulturalis_autonomia (2012. 03. 06. 8:08)

⁹ Forrás: Gyurgyík, 2011: 127, http://hu.wikipedia.org/wiki/Szlov%C3%A1kiai_magyarok (2012. 04. 16. 1:28), lásd még: Gyurgyík, 2012: 25

¹⁰ 382 493 személy (7%) hovatartozása ismeretlen! http://hu.wikipedia.org/wiki/Szlov%C3%A1kiai_magyarok (2012. 04. 12. 1:28)

¹¹ Forrás: Sörény 2013: 8.

Megjelent: Ruda Gábor – Szabómihály Gizella szerk. 2013. *Nemzetkép és identitás a nemzetiségi iskolák tankönyveiben. Közép-európai példák: Magyarország és Szlovákia / Obraz národa a identita v učebniciach pre národnostné školy. Príklady zo strednej Európy: Maďarsko a Slovensko*. Pilisvörösvár – Dunaszerdahely – Komárom – Nyitra – Esztergom: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – GRAMMA Egyesület – Nyitrai Konstantín Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar – Selye János Egyetem. 99–113.

Szűcs Boglárka fényképfelvétele

Marosi Károly

Most dönts el,

hol vagy,
itt,
vagy máshol,
tested itt van,
látom,
lelked,
mint egy álom,
csapong,
szerte, hét határon.
Ha itt vagy,
hát tégy,
vagy szólj,
halkan,
de ne menj el!
S ha nem,
az egészet
bátran feledd el!

Büszkén jársz rajta,

száraz lábbal,
hisz nem lépsz sárba.
Koptatod sarokkal,
vagy lópatával,
összeköt mindent,
elválaszt minket,
mert a másik fele
csak a túloldala,
melyen katonadalok
hada halad tova.
Szóval koptatták századok,
mik áthaladtak rajta,
az idő szintén marta,
de a kő, mert abból készült,
nem tett semmit, hagyta.
Neve is volt, mert akkor adtak neki,
egyes számú via,
ez lett az Appia.
Erős szerkezete miatt
nem romlott soha.
Ment rajta század,
sőt ezred, gyalogos, hintó,
rombolta vihar, villám, bomba és autó,
több ezer éve dacol a korrall,
túlélt birodalmat,
cézárt, királyokat,
mindent, mi rátaposott,
és elnyomta,
de nyoma megmaradt
kétezer év óta,
mert hiába nyomták el,
fennmaradt.